

УДК 331.5:37

Ланська С.П.

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри управління персоналом і економіки праці
Донецького національного університету

РОЗВИТОК СУЧАСНОГО РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ РОБОЧОЇ СИЛИ

THE DEVELOPMENT OF MODERN LABOR MARKET IN THE CONTEXT OF QUALITY OF THE WORKFORCE

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено аналізу основних тенденцій на ринку праці України протягом останніх десяти років. Дослідження проведено з акцентуванням уваги на якісній складовій ринку праці. Обґрунтовано висновок, що для ефективного функціонування національного ринку праці першочергове значення має забезпечення високого рівня й розвитку якісних характеристик робочої сили.

Ключові слова: ринок праці, зайнятість, безробіття, роботодавець, якість робочої сили.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена анализу основных тенденций на рынке труда Украины на протяжении последних десяти лет. Исследование проведено с акцентированием внимания на качественной составляющей рынка труда. Обоснован вывод, что для эффективного функционирования национального рынка труда первостепенное значение имеет обеспечение высокого уровня и развития качественных характеристик рабочей силы.

Ключевые слова: рынок труда, занятость, безработица, работодатель, качество рабочей силы.

ANNOTATION

The article is devoted to analysis main tendencies in the labor market of Ukraine during the last decade. The research was conducted with emphasis on the qualitative component of the labor market. Conclusion was justified that the provision of a high level of quality characteristics of the workforce is paramount for the effective functioning of the national labor market.

Keywords: labor market, employment, unemployment, the employer, labor quality.

Постановка проблеми. Розвиток економіки України в умовах безперервних ринкових перетворень усе більшою мірою актуалізує проблему формування й ефективного використання людських ресурсів, зокрема з огляду на те, що саме робоча сила є головною передумовою розвитку суспільства та держави.

Однак для сучасного ринку праці України характерними є проблеми забезпечення зайнятості населення, невідповідності якості робочої сили основним вимогам з боку роботодавців, конкурентоспроможності випускників, диспропорцій між попитом на робочу силу та її пропозицією за професійними групами тощо. Тому завдання забезпечення належної якості робочої сили в контексті оптимізації механізмів функціонування й розвитку ринку праці визначають потребу їх поглибленого теоретичного вивчення і практичної розробки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним та науково-практичним аспек-

там регулювання ринку праці присвячено публікації С. Бандури, Д. Богині, С. Калініної, Л. Михайлової, Н. Муромець, В. Петюха й ін. Проблеми забезпечення якості робочої сили досліджено в наукових працях В. Антонюк, В. Геєця, О. Грішнєвої, Б. Данилишина, А. Колота, Е. Лібанової, Л. Лісогор, О. Мартьякової, Л. Шалюської та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значущість наявних наукових здобутків, подальшого опрацювання потребують теоретичні та прикладні питання забезпечення якості робочої сили в системі регулювання ринку праці.

Мета статті. Метою роботи є дослідження тенденцій розвитку ринку праці України у 2003–2013 рр. з акцентуванням уваги на якості робочої сили як складовій його функціонування.

Виклад основного матеріалу. Для функціонування й ефективного розвитку соціально-економічної системи держави особливе значення мають збалансовані процеси відтворення якості робочої сили на ринку праці. Протягом останніх десяти років в Україні спостерігається тенденція до зростання зайнятості населення за рахунок збільшення кількості зайнятих осіб працездатного віку, що сприяло підвищенню рівня зайнятості населення в Україні з 56,2% у 2003 р. до 60,3% у 2013 р. й населення працездатного віку з 64,5% до 67,4%, відповідно [1]. При цьому на тлі зростання загальної кількості зайнятих осіб поступово скорочується кількість штатних працівників (їх середньооблікова кількість у 2003 р. становила 11 711 тис. осіб, а у 2013 р. – 10 164 тис. осіб) [1], що свідчить про активізацію трудових відносин у неформальному секторі економіки України.

Щодо кількості безробітних в Україні, то протягом 2003–2013 рр. цей показник зменшився з 2 008,0 тис. осіб до 1 576,5 тис. осіб. Це свідчить, що останніми роками рівень безробіття знизився на 1,9% і у 2013 р. дорівнював 7,2% населення віком 15–70 років та 7,7% населення працездатного віку [1].

В Україні протягом останніх десяти років майже п'ята частина безробітних (у 2013 р. більше, ніж 275 тис. осіб) – непрацевлаштовані випускники загальноосвітніх і вищих навчальних

закладів I–IV рівнів акредитації. Це свідчить про невідповідність якостей випускників вимогам роботодавців, а отже, про неналежний рівень якості підготовленої робочої сили, яка виходить на ринок праці. Зміст освітніх програм доволі часто не відповідає мінливим умовам виробництва, навчальні програми не забезпечують необхідний рівень підготовки працівників і не завжди відповідають сучасним вимогам до ефективності праці. На сьогодні майже жоден навчальний заклад не в змозі забезпечити молоду особу, котра вперше виходить на ринок праці, достатнім комплексом знань і навичок, якого вимагає промислове виробництво.

Результати аналізу динаміки кількості зайнятого населення за видами економічної діяльності у 2003–2013 рр. свідчать, що у структурі зайнятості населення України поступово зменшилась питома вага промисловості як сфери прикладання праці (3 274,8 тис. осіб зайнятих, або лише 16,1% у 2013 р. порівняно з 20,5% у 2003 р.) на користь оптової та роздрібною торгівлі; ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів (4 556,2 тис. осіб, або 22,3% у 2013 р.), сільського, лісового та рибного господарства (3 577,5 тис. осіб, або 17,5% у 2013 р.) [1] Однак промисловість залишається однією з пріоритетних галузей, які визначають темпи та якість економічного зростання держави, а також інноваційну спрямованість соціально-економічного розвитку України, що відображає якісну складову зайнятості населення. Так, значна частина найманих працівників реалізують свої здібності, уміння, навички й досвід у сфері матеріального виробництва, яке характеризується значною диференціацією кваліфікацій та спеціальностей і зумовлює необхідність відповідної професійної підготовки людських ресурсів.

Однак був розглянутий лише задоволений

попит на ринку праці України. Не менш важливим є вивчення тенденцій, які склались щодо потреб у працівниках.

Щодо потреби підприємств у працівниках за видами економічної діяльності найбільший попит на робочу силу притаманний промисловості. Попри загальне зменшення потреби роботодавців у працівниках за видами економічної діяльності (з 138,8 тис. осіб у 2003 р. до 47,5 тис. осіб у 2013 р.) [1], на промисловість припадає найбільша питома вага у структурі попиту на ринку праці – 38,8% у 2003 р. і 24,2% у 2013 р. (рисунк 1) [1].

Щодо інших видів економічної діяльності протягом 2003–2013 рр. у структурі попиту на ринку праці значно збільшилась частка необхідних працівників сфери державного управління – з 8,6% у 2003 р. до 15,2% у 2013 р., або на 6,6%. У сфері торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку також спостерігається збільшення частки попиту на працівників – з 8,5% у 2003 р. до 13,1% у 2013 р., або на 4,6%. Проте їх обсяги значною мірою поступаються потребам промисловості в робочій силі.

Отже, можна зробити висновок, що в економіці України історично зумовленою є зайнятість населення у сфері матеріального виробництва, що на сучасному етапі розвитку ринку праці відстежується в економічній структурі зайнятості населення та, у свою чергу, формує загальну структуру попиту на робочу силу. На сьогодні економіка України більшою мірою потребує працівників робітничих професій для ресурсоемних галузей виробництва, передусім переробної промисловості, яка за обсягами посідає перше місце в загальній структурі потреби підприємств у робочій силі: у 2003 р. – 29,1% та у 2013 р. – 18,9% загального попиту на робочу силу в країні [1].

Результати дослідження потреби підприємств у працівниках за професійними групами свідчать, що найбільш запитуваними на сучасному ринку праці нашої країни є кваліфіковані робітники з інструментом (48,8 тис. осіб, або 35,2% від загальної потреби роботодавців у 2003 р. та 9 тис. осіб, або 18,9% у 2013 р.) [1]. Це уточнює виявлені раніше тенденції щодо потреб роботодавців, зокрема є свідченням того, що економіці країни необхідні кваліфіковані працівники, рівень підготовки яких має відповідати рівню технічного озброєння виробництва. Лише з 2009 р. друга позиція в рейтингу найбільш запитуваних працівників за професійними групами відійшла від категорії робітників з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування й машин (як на користь професіоналів, так і робіт-

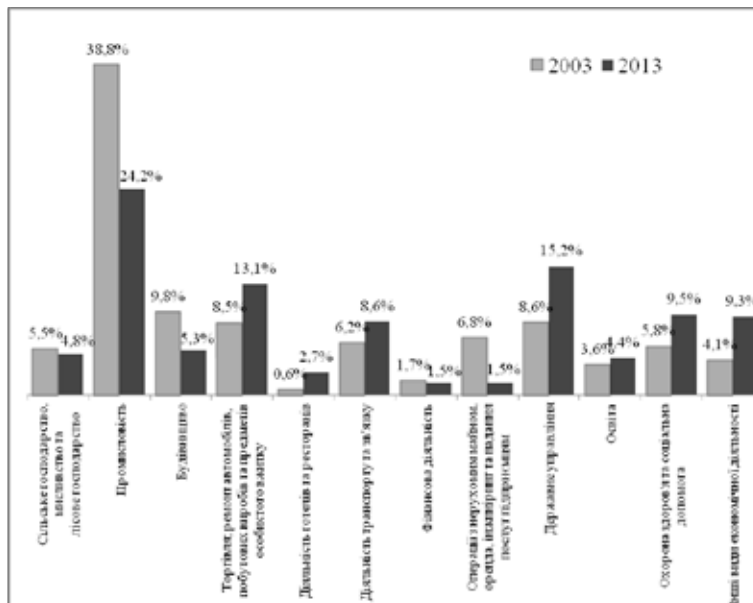

Рис. 1. Структура потреби підприємств у працівниках за видами економічної діяльності у 2003 р. та 2013 р.

Джерело: розроблено автором за даними [1]

Таблиця 1

**Динаміка навантаження незайнятих трудовою діяльністю громадян
на вільні робочі місця за професійними групами у 2003–2013 рр., осіб на робоче місце**

	Усього	у тому числі за професійними групами								
		законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі)	професіонали	фахівці	технічні службовці	працівники сфери торгівлі й послуг	кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, риборозведення й рибальства	кваліфіковані робітники з інструментом	робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин	найпростіші професії
2003	7	6	4	8	20	18	27	2	6	24
2004	6	5	3	6	12	14	24	2	4	18
2005	5	4	3	5	9	10	18	2	4	12
2006	5	5	3	4	8	7	20	2	4	9
2007	4	4	2	4	6	6	25	1	4	7
2008	10	10	5	6	12	13	53	6	12	14
2009	8	8	4	6	13	8	28	7	14	9
2010	9	9	5	7	14	10	32	5	14	10
2011	8	9	5	7	16	12	35	4	12	10
2012	11	12	6	9	22	15	33	6	15	13
2013	10	12	5	9	18	11	34	6	16	12

Джерело: розроблено автором за даними [1]

ників найпростіших професій), але й до сьогодні їх питома вага залишається доволі значною – 12,6% у 2013 р. [1].

Однак разом із аналізом структури попиту на ринку праці варто проаналізувати дані щодо пропозиції робочої сили. Результати аналізу даних, що характеризують структуру пропозиції на ринку праці України у 2003–2013 рр., свідчать, що найбільший надлишок робочої сили існує серед робітників із обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин (19,4% загальної кількості незайнятого населення у 2013 р.) і робітників найпростіших професій (15,1%).

Порівняння обсягів попиту та пропозиції робочої сили за професійними групами дає змогу виявити структурні диспропорції між попитом на робочу силу та її пропозицією за професіями.

У результаті аналізу співвідношення попиту та пропозиції робочої сили в Україні в 2003–2013 рр. було з'ясовано, що навантаження на одне вільне робоче місце в Україні поступово знижувалось, сягнувши середнього показника 4 особи на місце у 2007 р., порівняно з 7 особами у 2003 р. У 2008 р. відбулось нестримне зростання навантаження незайнятих трудовою діяльністю громадян на вільні робочі місця, збільшивши цей показник у 2,5 раза – до 10 осіб на місце [1], що зумовлено насамперед кризовими явищами в економіці України. Однак протягом наступних років – з 2009 р. до 2013 р. – цей показник залишився практично на тому самому рівні (8–11 безробітних осіб на робоче місце) (таблиця 1).

Щодо розподілу навантаження на ринку праці за професійними групами у 2013 р. найвищий рівень навантаження незайнятого населення

на вільні робочі місця був характерний для кваліфікованих робітників сільського та лісового господарств, риборозведення й рибальства (34 особи на місце), а також технічних службовців (18 осіб на місце).

Висновки. Отже, наявність структурної диспропорції між попитом на робочу силу та її пропозицією за професіями є фактором, що обмежує можливості працевлаштування безробітних і задоволення потреб роботодавців у працівниках. Аналіз статистичних показників свідчить, що на ринку праці України стабільно високим залишається попит на групи працівників, які водночас у великому обсязі представлені на ринку праці з пропозицією власної робочої сили. Це передусім є свідченням того, що кваліфікаційні (якісні) характеристики робочої сили, що пропонується, не відповідають вимогам покупців-роботодавців. Тож у сучасних умовах склалась ситуація, коли рівень професійної підготовки працівників не задовольняє наявний попит на робочу силу. Отже, першочергового значення для ефективного функціонування та розвитку ринку праці набуває не стільки кількісна складова пропозиції робочої сили, скільки її якісні характеристики, що більшою мірою важливі для роботодавців. З цього погляду провідну роль відіграє ефективність функціонування ринку освітніх послуг, який готує працездатне населення до професійної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Демографічна та соціальна статистика / Ринок праці / Оплата праці та соціально-трудові відносини // Державна служба статистики України. Офіційний сайт [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.